

Drie manieren om de seksuele weerbaarheid van laagopgeleide jongeren te vergroten

VIMP4Youth
Resultaten en verdere ambities

Colofon

Auteur(s): Kristin Janssens (Movisie) & Remy Vink (TNO)

Eindredactie: Annemies Gort

Met dank aan: De VIMP4Youth deelnemers; Nico van Oosten, Lou Repetur, Silke van Arum, Nicole Doornink en Mellouki Cadat (Movisie); Gaby-de Lijster (TNO); Ben van Ardenne (Centrum 16•22); Janine de Ridder en Sanne Louw (Kikid)

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Downloaden: www.movisie.nl/vimp4youth

© Movisie, maart 2014

Deze bundeling van geleerde lessen, resultaten en ambities is mede tot stand gekomen met subsidie van ZonMw.

VIMP4Youth is een samenwerkingsproject met TNO, Kikid en Centrum 16•22.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4	Waarom zijn deze drie methoden veelbelovend?	22
Werk jij met laagopgeleide jongeren van 12 tot 16 jaar?	5	Maak een implementatieplan	25
Kies uit één van de drie methoden	6	Stap 1: Wat is je doel?	25
1. Benzies & Batchies	6	Stap 2: Voor wie doe je dit?	26
2. Jongens	10	Stap 3: Met wie ga je samenwerken?	27
3. Be A Man!	13	Cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag?	28
Drie programma's: wat zijn de overeenkomsten en verschillen?	19	Bronnen	31

Voorwoord: **Daarom zijn deze drie methodieken belangrijk**

Ik herinner me hoe ik in de jaren zeventig seksuele voorlichting kreeg op school. Mijn ouders kregen eerst een brief, maar dat hebben ze me nooit verteld. We spraken daar niet over thuis. Vervolgens kwam er een mevrouw een anatomische les geven. Ik wist niet dat ik zo kon blozen. Het leek ook helemaal los te staan van mijn beleving en ook apart te staan van wat zich verder binnen de school voordeed en werd overgedragen.

De drie methodieken in dit boekje laten zien dat er veel ten goede is veranderd. De gezondheid van jongeren wordt op relevante aspecten onderzocht en er is breed aandacht voor schoolgezondheidsbeleid. Er zijn goed beschreven en bruikbare interventies voor verschillende bij jongeren betrokken professionals. Jongeren worden zelf betrokken bij de seksuele voorlichting, het is geen pure informatieverstrekking meer en de communicatie tussen ouders en jongeren over seks is enorm verbeterd.

Ik vind het belangrijk om dat vast te houden en blijvende aandacht te houden voor seksualiteit. Per jaar zijn er 200.000 jongeren die voor het eerst ervaring opdoen met seks. Je hoopt dat ze zich seksueel gezond ontwikkelen, maar in de route daarnaartoe kan er van alles misgaan. Daarom is dit boekje met drie succesvolle methodieken belangrijk. Het zijn interventies waar jongeren zelf bij betrokken worden en waarmee ze worden ondersteund bij een gezonde seksuele ontwikkeling. Sterk is ook de aandacht

voor hoe de interventies kunnen worden uitgevoerd in de praktijk en hoe je daarop kunt samenwerken en afstemmen.

'Is er wel geld voor seksuele vorming en preventie?', vraagt één van de professionals in dit boekje zich af. Ik zie inderdaad dat de aandacht voor seksuele gezondheid in tijden van bezuinigingen en reorganisaties naar de achtergrond schuift. Maar ik zie ook gemeenten waar het wel degelijk lukt om met dergelijke bredere en integrale programma's aan de slag te gaan. Mijn advies om aandacht en mogelijk geld hiervoor te genereren? Ga samenwerken, bijvoorbeeld met zorg, welzijn en veiligheid. Maak een sterk plan met regionale cijfers en een goede presentatie waarmee je politiek en bestuur meekrijgt. En zoek een wethouder die het onderwerp op de politieke agenda zet.

Ik hoop dat professionals zich niet alleen als gezondheidsbevorderaar en zorgverlener opstellen maar ook als pleitbezorger en adviseur. Jongeren die seksueel weerbaar zijn, hebben de regie over hun lichaam en respecteren de wensen en grenzen van zichzelf en van een ander. Seksuele gezondheid zegt iets over wie je bent en over je welbevinden. Daarom vind ik dit boekje - als illustratie van goede voorbeelden en van hoe het kan - zo belangrijk voor iedereen die met jongeren werkt!

Jan Bouwens is programmacoördinator preventie bij ZonMw

Werk jij met laagopgeleide jongeren van 12 tot 16 jaar?

Dit boekje is voor docenten, jongerenwerkers, beleidsmakers, pedagogen en anderen die met laagopgeleide jongeren werken. Je vindt hierin drie methoden om jongeren weerbaar te maken op relationeel en seksueel gebied, seksualiteit bespreekbaar te maken en daarmee seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren te voorkómen.

De drie methoden zijn:

1. Lesprogramma Benzies & Batchies
2. Lespakket Jongens
3. Peer educatie Be A Man! Liefde, relaties en seks: wat is OK?

De drie methoden zijn theoretisch onderbouwd en met succes in de praktijk toegepast.

Dit boekje bevat een beschrijving, inclusief ervaringen en tips van organisaties die met deze drie methoden werken. Al deze organisaties hebben de ambitie om de relationele en seksuele weerbaarheid van 12 t/m 16-jarige laagopgeleide jongeren te bevorderen. Herkenbaar? Laat je inspireren en profiteer van de tips die zij voor jou hebben!

Kristin Janssens
Projectleider VIMP4Youth
k.janssens@movisie.nl

Wat is VIMP4Youth?

VIMP4Youth is een project over de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het bevorderen van seksuele weerbaarheid van 12 t/m 16-jarige laagopgeleide jongeren. Vier organisaties - Movisie, TNO, Kikid en Centrum 16•22 - werken binnen dit project samen. Kikid, Centrum 16•22 en Movisie hebben elk een methode ontwikkeld die jongeren meer bewust moeten maken van seksuele moraal, zelfbeeld en grenzen bij seks en relaties. Het gaat om: Benzies & Batchies, Lespakket Jongens en 'Be A Man! Liefde, relaties en seks: wat is OK?'. Deze interventies zijn in de praktijk al toegepast door diverse organisaties en succesvol gebleken. Doel van VIMP4Youth is om het gebruik van de drie veelbelovende methoden te stimuleren. Daarom werden in 2013 implementatiewerkplaatsen georganiseerd waar GGD-en, jongerenwerk, migrantenorganisaties, scholen en andere organisaties hun krachten bundelen. TNO presenteerde tijdens deze drie werkbijeenkomsten tussentijdse resultaten, op basis van de proces- en effectevaluaties van de drie methoden. Die uitkomsten zijn eveneens in dit boekje te vinden. Op 27 maart 2014 vindt de slotbijeenkomst plaats, inclusief een netwerkbijeenkomst waar de opgedane kennis en ervaringen verder worden verspreid. Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Amersfoort en Helmond/Eindhoven nemen deel aan de werkplaatsen.
www.movisie.nl/vimp4youth

Kies uit één van de drie methoden

Methode ⚙️ Benzies & Batchies

In het kort

Benzies & Batchies is een theatervoorlichtingsprogramma over seksuele weerbaarheid voor klas 1, 2 en 3 van het voortgezet onderwijs. Het programma bestaat uit een introductieles, een theatervoorstelling en een weerbaarheidstraining van drie lessen. Het lesprogramma Benzies & Batchies zet scholieren aan het denken over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De training is gericht op gedragsverandering. Onderzoek toont aan dat jongeren na afloop meer oog hebben voor hun eigen en andermans seksuele grenzen. Benzies & Batchies is ontwikkeld door Kikid.

Programma

Benzies & Batchies wordt op scholen gegeven. Het programma bestaat uit verschillende onderdelen die elkaar aanvullen: de lesbrief met een les ter introductie van het programma, een educatieve theatervoorstelling, gevolgd door een discussie met een afsluitende opdracht. De theatervoorstelling wordt gespeeld door jonge acteurs. Na iedere scène gaan de leerlingen in kleine groepjes in gesprek met elkaar. Aan de hand van een aantal stellingen, vragen en voorbeelden uit de scènes wordt er over de thema's gesproken. Vervolgens worden de leerlingen

uitgedaagd tot het maken van een presentatie die zij aan elkaar laten zien.

Theater door peer-educators

De theatervoorstelling wordt uitgevoerd door peer-educators. De peer-educators die in de theatervoorstelling Benzies & Batchies spelen en aansluitend de groepsdiscussies leiden, zijn iets ouder dan de leerlingen. Het zijn studenten van het hbo. Op deze manier kunnen de leerlingen zich optrekken aan de peers. De peer-educators zijn makkelijk aanspreekbaar en omdat ze slechts een paar jaar ouder zijn, verlagen zij de drempel voor scholieren om vragen te stellen. De peers worden geselecteerd op diversiteit aan culturele en etnische achtergronden en een belevingswereld die dichtbij de doelgroep komt. Zij worden getraind door professionals en kunnen als 'deskundige' voorlichting geven en antwoorden geven op vragen.

Thema's

Onderwerpen die in de voorstelling aan bod komen zijn: attitude van de leerlingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag, attitude van de leerlingen over seksualiserende beelden in de media, gender-stereotype opvattingen van de leerlingen over seksualiteit, groepsdruk en weerbaarheid.

 Een docent: 'Qua taalgebruik sluit Benzies & Batchies helemaal aan bij onze school waarin wij vinden dat wij een voorbeeldfunctie hebben. Ook wat betreft normen en waarden en manier van spelen. Erg integer.'

Actueel script

Het basisscript voor de theatervoorstelling wordt ieder jaar vernieuwd en geactualiseerd. Hierbij spelen de persoonlijke ervaringen van de peer-educators, (media)trends en verschillende landelijke onderzoeksresultaten een rol. Op deze manier blijft het project actueel en sluit het goed aan bij de doelgroep.

Weerbaarheidstraining

Het lesprogramma wordt aangevuld met de weerbaarheidstraining 'Ik hou van mij'. De training wordt gegeven door trainers die werkervaring hebben als hulpverlener, psycholoog of sociale vaardigheidstrainer. Het programma van de weerbaarheidstraining bestaat uit drie lessen met fysieke elementen, creatieve opdrachten en groepsgesprekken:

Les 1 – Grenzen

Les 2 – Groepsdruk en onzekerheid

Les 3 – Zelfvertrouwen en kwaliteit

 Fioretti college in Lisse: 'Stichting Kikid laat met het project Benzies & Batchies en de training op een prachtige manier zien wat er kan gebeuren als je 'verkeerde' signalen afgeeft. Dat komt omdat de acteurs zelf jong zijn. Hierdoor kunnen de leerlingen zich makkelijk inleven. En je praat toch liever met een leeftijdgenoot dan met een docent.'

Implementatiewerkplaats

JoU in Utrecht en drie organisaties uit Amsterdam Nieuw-West kozen tijdens de implementatiewerkplaatsen van VIMP4Youth voor Benzies & Batchies.

Steve Monsanto, JoU in Utrecht: 'Tijdens de implementatiewerkplaatsen ontdekten we dat we het meest gecharmeerd waren van het programma Benzies & Batchies. Met dat pakket willen we verder. We hadden zelf al eerder bedacht om dit onderwerp op scholen aan te kaarten via een theatervorm en in samenwerking met studenten van de hogeschool. Het grote voordeel is dat jongeren actiever meedoen. De concentratie is ook hoger, je kan in een uur theater veel indruk maken. Dus de keuze was snel gemaakt. We willen het liefst de methodiek inkopen zodat we zelf de interventie kunnen uitvoeren. Dan kunnen onze eigen jongerenwerkers

ook de weerbaarheidstraining geven. Het hele plan staat nu in de ijskast, omdat we het op dit moment simpelweg niet kunnen betalen.

Amsterdam Nieuw-West kiest voor Benzies & Batchies

In Amsterdam Nieuw-West werken diverse organisaties samen aan een plan om grensoverschrijdend gedrag van jongeren aan te pakken. De samenwerking is ontstaan tijdens de implementatiewerkplaats van VIMP4Youth. Met elkaar is gekozen voor het programma Benzies & Batchies.

Yvonne van Ravenswaaij van stadsdeel Nieuw-West: 'We zien hier in stadsdeel Nieuw-West dat jongeren veel te maken hebben met groepsdruk en grensoverschrijdend gedrag. Dat gebeurt vaak via sociale media. Het zijn kwetsbare kinderen, laagbegaafd, ze lopen op straat, ze worden op straat opgevoed. Mijn ambitie is dat jongeren én omwonenden gaan nadenken over deze onderwerpen.' Anne van Assema, coach van School2Care, een begeleidingsprogramma voor jongeren met problemen: 'Als School2Care pakken we grensoverschrijdend gedrag van jongeren aan en zijn wij voortdurend op zoek naar een pakkende, juiste aanpak hiervoor. Zo zijn we al jaren bezig met het voorlichten van meisjes over grensoverschrijdend gedrag.'

Projectweek

'School2Care heeft samen met het stadsdeel en Altra het plan gemaakt om een projectweek op te starten. De bedoeling is dat Kikid hier een rol in gaat spelen.' Kikid heeft wel al met steun van stadsdeel Nieuw-West een

eerste projectweek in opdracht van een andere school georganiseerd omdat de middelen er waren voor een bepaalde buurt. Kikid heeft een projectweek voor vier klassen tegelijk neergezet waar ze niet alleen theater hebben ingezet maar ook hun weerbaarheidstraining. Ook hebben ze er voor gezorgd dat tijdens die week organisaties workshops hebben gegeven die actief zijn in de wijk, zoals de jongerenwerkers uit Nieuw-West.

Per buurt

Yvonne van Ravenswaaij: 'We proberen nu, vanwege beperkte middelen, elke keer per buurt iets te organiseren waar een school gevestigd is. Dat is per slot van rekening vaak de vindplaats van jongeren. We bekijken met elkaar welke organisaties daar actief zijn die een rol zouden kunnen spelen in een dergelijke projectweek. Zo ook nu voor de buurt waar het Altra college en School2Care zijn gevestigd. Wij willen partijen die ook na school actief met jongeren zijn, verbinden aan de school om zodoende de aanpak te laten beklijven op straat.

Het programma wat wordt gebruikt door Kikid is geschikt om als basis te gebruiken. Maar wij willen een aantal andere onderwerpen, die betrekking hebben op de buurt, erin verwerken. Dat is voor elke buurt weer verschillend. Hier worden ook buurtbewoners bij betrokken.'

Meer informatie over de projectweek:

<https://www.youtube.com/watch?v=BokcLSyVopw>

Kijk ook voor meer informatie op: www.kikid.nl

Docent Bladergroen, Purmerend: 'Ik zie een vervaging van de seksuele norm bij jongeren. Alles kan en alles lijkt gezegd te mogen worden. Dit vraagt om een benadering die bewustwording teweegbrengt maar niet belemmerend is. Stichting Kikid staat dichtbij de leerlingen omdat het jonge mensen zijn die het project uitvoeren. De leerlingen leren te reflecteren zonder dat er bij voorbaat al vanuit gegaan wordt dat ze fout handelen. Ze kunnen groeien door bewustwording.'

Methode ⚙️ Jongens

In het kort

Jongens is een lespakket voor jongens van 12 t/m 16 jaar in het praktijkonderwijs en vmbo. Het pakket bestaat uit vijf bijeenkomsten over de thema's: seks, mannen, meisjes, liefde en grenzen. Dit programma kan worden ingezet om seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongens naar vrouwen en meisjes te voorkomen. Het pakket Jongens is ontwikkeld door Centrum 16•22 op verzoek van de gemeente Den Haag, naar aanleiding van incidenten in een zwembad waarbij meisjes door jongens werden lastiggevallen.

Programma

Jongens bestaat uit vijf lessen van 100 minuten met verschillende werkvormen. Een les kan worden opgeknipt in 50 minuten basis en 50 minuten verdieping. Elke les wordt ingeleid door een korte film (dvd) waarin zeven jongens vertellen over de thema's: seks, man-zijn, meisjes, liefde en grenzen. De film vormt de inleiding op de rest van de les waarin via discussie, (rollen)spel en werkbladen de thema's worden uitgediept. De lessen richten zich exclusief op jongens en worden gegeven door een mannelijke trainer of door de docent van de klas.

Doel

Lespakket Jongens is primair bedoeld om seksueel grensoverschrijdend gedrag jegens vrouwen/meisjes te voorkomen. We willen dat jongens zelf

Ewout: 'Waar een meisje om vraagt is aandacht, ze vraagt erom bekeken te worden. Zo van: als ik langloop, verwacht ik dat drie mannen hun hoofd omdraaien. Maar nee, ze vraagt er niet om aangeraakt te worden.'

de normen stellen aan normaal seksueel gedrag en de kans krijgen hun vragen over seksualiteit beantwoord te krijgen door de groep en de begeleider. Wij willen seksueel gedrag nadrukkelijk niet als probleem neerzetten of normen opleggen.

Doelgroep

Jongens is gericht op jongens uit de tweede klas van het voortgezet (speciaal) onderwijs. De methode is ontwikkeld voor het praktijkonderwijs en het vmbo.

Uitvoerder

Het is de bedoeling dat het lespakket Jongens uitgevoerd wordt door een man zodat een veilige situatie gecreëerd wordt waarin de jongens makkelijk over de onderwerpen kunnen praten.

Centrum 16•22 is ontwikkelaar van Jongens

Centrum 16•22 is een Haagse organisatie voor vormingswerk in het onderwijs. Het centrum heeft zes jaar geleden het lespakket Jongens ontwikkeld. Dit pakket is inmiddels 300 keer verkocht. Ben van Ardenne van het Centrum 16•22: 'Ons lespakket wordt landelijk gebruikt maar nog niet op grote schaal. Hoe kun je zorgen dat het breed wordt ingezet en niet incidenteel door een enthousiaste docent? Met die vraag zijn we naar de implementatiewerkplaatsen gegaan. We hebben daar meer bekendheid gegeven aan het lespakket. We hebben van de deelnemers gehoord dat er behoefte is om het programma aan te passen aan het jongerenwerk en aan andere onderwijsniveaus. Dat gaan we doen. De handleiding wordt verbeterd en we gaan er een training aan koppelen. En wie hulp nodig heeft, kan contact opnemen met Centrum 16•22.' www.centrum1622.nl

Ben van Ardenne over de 'toon' van het project Jongens: 'De toon van het project is niet die van het opgeheven vingertje. Wij geloven daar niet in. Wij hebben vertrouwen in jongeren en willen met dit project jongens stimuleren zich te verdiepen in hun rol als jongen nu en man straks, in relatie tot meisjes en vrouwen.'

Implementatiewerkplaats

Welzin in Amersfoort en de GGD Den Haag kozen tijdens de implementatiewerkplaatsen van VIMP4Youth voor Lespakket Jongens. In Den Haag werkt GGD Den Haag nauw samen met Centrum 16•22 voor de verdere uitvoering en implementatie van het lespakket. Welzin wil naast de inzet van het lespakket Jongens ook verder aan de slag met Be A Man! (zie verder).

Amersfoort wil naar alle vmbo scholen

Danny de Graaf, combinatiefunctionaris Jongerenwerk van Welzin in Amersfoort: 'We hebben meegedaan aan de implementatiewerkplaatsen omdat jongeren in Amersfoort net als overal grensoverschrijdend gedrag vertonen. We zijn de enige welzijnsorganisatie in Amersfoort. We komen al veel op scholen met onze programma's maar nog niet op alle vmbo-scholen. We willen het breed van de grond trekken maar dat is nog niet gelukt. Het blijkt niet mogelijk om alle partijen hier in Amersfoort om de tafel te krijgen. Ik heb nu zelf Jongens aangeschaft en we hebben meegedraaid in de pilot van Be A Man! Mijn ambitie is om een Amersfoorts pakket te maken waarin ik die twee pakketten combineer met wat we zelf al doen. Daarmee wil ik alle vmbo-scholen bereiken.'

Docent van een praktijkschool: 'In de klas zijn de jongens echt blij dat de mogelijkheid van 'mannen onder elkaar' door dit project geboden wordt. Mede daardoor kost het weinig moeite om een intieme en open sfeer te creëren. De film die elke les een onderwerp introduceert, werkt goed en zorgt ervoor dat het gesprek gelijk op gang komt. De verschillende werkvormen die daarna in de groep gedaan worden, prikkelt hen om hun 'man zijn' te ervaren en te beschrijven, ook in relatie met meisjes en vrouwen. Het project wordt afgesloten met een bijeenkomst over hun eigen grenzen en die van de ander.'

Jongens

Methode ⚙️ Be A Man!

In het kort

Be A Man! Liefde, relaties en seks: wat is OK? – kortweg Be A Man! – is een voorlichtingsmethode om grensoverschrijdend gedrag te voorkómen bij 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongens met een Marokkaanse en Turkse achtergrond. Kenmerkend is de inzet van peer-educators: bevlogen jonge mannen met dezelfde culturele achtergrond, maar wat ouder en hoger opgeleid dan de doelgroep. Deze peer-educators vervullen een positief rolmodel voor de jongens. Be A Man! is ontwikkeld door Movisie, op basis van theorie en wetenschappelijke kennis, met de inbreng van acht peer-educators, vertegenwoordigers van migranten- en jongerenwerkorganisaties en deskundigen op het gebied van sociale media. Een proefversie van de methode is - onder de noemer Peer2Peer - in 2012 door TNO geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten hiervan is de methode verder bijgesteld en verbeterd. Be A Man! sluit aan bij de 'evidence based' richtlijnen voor peer-educatie (FHI, 2010).

De methode bestaat uit vier onderdelen:

1. Handleiding voor organisaties van mensen met een migrantenachtergrond, islamitische organisaties, jongerenorganisaties, jongerenwerk, straathoekwerk, GGD-en en CMO's.
2. Toolkit voor peer-educators (handleiding, beschreven werkvormen, materialen).

3. Trainershandleiding en opleidingsaanbod voor nieuw op te leiden peer-educators (train de peer-educator).
4. Opleidingsaanbod voor organisaties die met Be A Man! aan de slag willen (train de trainer).

Doel en subdoelen

Het programma van Be A Man! heeft als hoofddoel een bijdrage te leveren aan het voorkómen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren, door de seksuele weerbaarheid van 12 t/m 16-jarige laagopgeleide jongens met een Marokkaanse of Turkse – al dan niet islamitische – achtergrond te bevorderen. Het programma wil een bijdrage leveren aan zes subdoelen:

1. Het vergroten van bewustwording dat iedereen grenzen heeft op seksueel gebied, die gerespecteerd dienen te worden.
2. Het vergroten van de kennis over wanneer seksueel gedrag grensoverschrijdend is.
3. Het vergroten van de kennis over wat positief, niet seksueel grensoverschrijdend gedrag is.
4. Het bevorderen van een positievere attitude (houding) ten aanzien van meisjes en vrouwen.
5. Het vergroten van de (seksuele) weerbaarheid door positieve gedragsalternatieven te (h)erkennen en te leren benoemen.
6. Het vergroten van de (seksuele) weerbaarheid door het vergroten en opdoen van (praktische) kennis en tips over, en oefenen met situaties van groepsdruk of sociale druk.

Peer-educator voor SMN Jong, Yuba Zalen:
'Wij als SMN denken dat een preventief programma en dialoog resultaat kan genereren, doordat de peer-educator die een voorbeeldfiguur is, kan begrijpen waar Marokkaanse jongeren mee kunnen zitten. Dit betekent uiteraard niet dat hij begrip hoeft te hebben, maar dat hij wel met de jongens in dialoog zou kunnen gaan.'

Deze doelen zijn geïntegreerd in vijf bijeenkomsten, met verschillende thema's die deel uitmaken van een samenhangend programma.

Programma

Het programma bestaat uit vijf bijeenkomsten van 50 tot 60 minuten:

- Bijeenkomst 1: Seksueel grensoverschrijdend gedrag erkennen
- Bijeenkomst 2: Seksueel grensoverschrijdend gedrag herkennen
- Bijeenkomst 3: Beeldvorming en invloed op seksueel gedrag
- Bijeenkomst 4: Respecteren van wensen en grenzen (incl. omgaan met impulsen en lust)
- Bijeenkomst 5: Omgaan met sociale druk of groepsdruk (druk van vrienden, kennissen, ouders of anderen uit de omgeving, en media).

Peer-educators

Peer-educators worden ingezet om de doelgroep te bereiken en om houding en gedrag te beïnvloeden. De peer-educators stemmen de voorlichting zo goed mogelijk af op de doelgroep. Daarbij houden zij rekening met de culturele en al dan niet religieuze achtergrond van de jongens. De peer-educators hebben dezelfde achtergrond en weten dus waarover zij praten. Door middel van rollenspellen, oefeningen en discussies laten zij jongens nadenken over 'echte' mannen en 'echte' vrouwen. Opvattingen over meisjes en vrouwen hebben invloed op hun verwachtingen en gedrag rondom liefde, seks en relaties. De peer-educators fungeren als rolmodel en dat bepaalt mede het succes van de methode.

Peer-educator Deniz: 'Wij zijn als een soort oudere broers voor de jongens. Ze durven ons alles te vragen.'

Welk seksueel gedrag is oké?

De peer-educators geven de jongens in de interactieve voorlichting zes vuistregels voor positief seksueel gedrag mee. Met behulp van deze vuistregels kunnen zij zelf inschatten of seksueel gedrag wel of niet oké is. Als aan alle vuistregels voldaan is, dan is het gedrag oké.

De zes criteria zijn:

- 1. Wederzijdse toestemming.** Wil je het allebei? Zegt de ander ja of nee? Of zijn er twijfels?
- 2. Vrijwilligheid:** Is er druk of dwang?
- 3. Gelijkwaardigheid:** Heeft de ander veel meer te zeggen? Zijn de jongeren aan elkaar gewaagd?
- 4. Past het bij de leeftijd of het ontwikkelingsniveau?**
- 5. Past het bij de context of omgeving?** Vindt het bijvoorbeeld plaats op een juiste plek?
- 6. Zelfrespect:** Zorg je ervoor dat je jezelf of een ander geen schade berokkent?

De vuistregels zijn gebaseerd op de succesvolle pedagogische methode 'het Vlaggensysteem' (Frans & Frank, 2010 & 2013).

<http://www.movisie.nl/esi/vlaggensysteem>

Peer-educator voor SMN Jong, Yuba Zalen:
'(...) De zes criteria die geformuleerd zijn, zijn ook goed te begrijpen voor de doelgroep. Het gebruiken van beeld zal deze jongens ook meer betrekken bij het programma.'

Vallen de zes vuistregels samen met de religieuze regels? Peer-educator en imam-in-opleiding Huseyin: 'De zes vuistregels zijn een minimale standaard. De religieuze standaarden zijn van een heel andere orde. Deze zes vuistregels zijn compatibel met de religieuze regels.'

Habib el Kaddouri van Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders¹: 'Het onderwerp seksueel overschrijdend gedrag wordt zelden besproken binnen de Marokkaanse gemeenschap. Veel ouders praten niet of nauwelijks over liefde, relaties en seksualiteit met hun kinderen. Meestal wordt in termen van grenzen stellen en op een impliciete manier aangegeven wat wel en niet kan. Vooral richting meisjes zijn de codes duidelijk. Jongens daartegenover krijgen nauwelijks aandacht en een goed gesprek met de ouders is ondenkbaar. Parallel aan deze realiteit groeien deze kinderen op in een wereld waarbij seksualiteit en seksuele voorlichting een constant onderdeel is van hun leven. Denk hierbij aan de eigen ervaringen via internet (chatten via bepaalde sites), beelden via de muziekclips, hun eigen relaties en gesprekken daarover, voorlichtingslessen op school.'

1 In: Janssens & Felten (2013:10-11).

Dvd

Bij het programma hoort een film met vier situaties waarbij jongeren over elkaars grenzen (dreigen te) gaan: in een ontmoeting op straat, op het schoolplein, thuis op de bank en achter de webcam. Iedere uitgangssituatie kent zowel een 'verkeerde' (seksueel grensoverschrijdende) afloop als een 'betere' afloop. Na vertoning van de 'verkeerde' versie, wordt de jongens gevraagd om alternatieven te bedenken. Daarna zien zij de betere afloop. De trailer is te zien op www.movisie.nl/beaman.

Kristin Janssens, projectleider Be A Man!, Movisie: 'Wij hopen met deze peer-education methode beter aan te kunnen sluiten bij de belevingswereld van Marokkaanse en Turkse jongens en de thema's die leven bij deze doelgroep. Bestaande methoden, zoals seksuele voorlichting op school of meer algemene methoden gericht op seksuele weerbaarheid, blijken soms te weinig aan te sluiten bij deze jongens. We vinden daarom dat deze doelgroep extra aandacht verdient. Niet om hen te stigmatiseren, maar juist om hen weerbaar én bewust te maken, zowel van de eigen grenzen op seksueel gebied, als de grenzen van een ander.'

Implementatiewerkplaats

GGD Brabant-Zuidoost, MEE Zuidoost Brabant en Ihsan, betrokken vanuit de regio Eindhoven/Helmond; JoU en Welzin uit Utrecht, kozen tijdens de implementatiewerkplaatsen van VIMP4Youth voor Be A Man! Welzin uit Utrecht gaat ook aan de slag met Jongens.

Ihsan en Welzin waren al betrokken bij de uitvoering van de pilots tijdens de proefimplementatie en evaluatie van Be A Man!

Brabant Zuidoost wil aan de slag!

Helmi Kusters, verpleegkundige seksuele gezondheid GGD Brabant-Zuidoost: 'We geven al veel gastlessen op scholen over seksuele gezondheid. In het nieuwe schooljaar willen we verder gaan met de aanpak van grensoverschrijdend gedrag. Als GGD is het onze taak om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. We zijn naar de implementatiewerkplaatsen gegaan omdat we dit snel en goed willen oppakken. Tijdens die bijeenkomsten hebben we contact gelegd met MEE en met Stichting Ihsan. We zijn alle drie heel enthousiast en we willen aan de slag. Ons plan is om te beginnen in het praktijkonderwijs. Onze eerste keuze is Be A Man! Dat programma spreekt ons het meest aan. Maar het is een complex programma. Je moet extra stappen zetten voordat het geregeld is. Er zijn bijvoorbeeld peer-educators nodig. Dat is een heel goed uitgangspunt maar die hebben we niet hier in de regio. Dat betekent dat wij ze moeten opleiden. Dat kost teveel tijd en geld. Omdat we niet verder komen en we aan de slag willen, gaan we nu gebruik maken van Jongens.'

Ilse Op de Laak van MEE Zuidoost Brabant: 'We zijn alle drie daadkrachtige mensen die makkelijk kunnen schakelen, vanuit de uitvoering en vanuit het beleid. We zijn ook mensen die graag willen samenwerken. Onze samenwerking is perfect. Het succes zit 'm erin dat je live bij elkaar zit en met elkaar tot een plan komt. Verder merk ik dat het helpt om een organisatie als Movisie als kartrekker te hebben. Zij zijn een landelijke organisatie met veel deskundigheid. Dat is voor de gemeente belangrijk. Ik heb tijdens de implementatiewerkplaatsen veel ervaringen gehoord van anderen. Daar kwam ik voor.'

Hasan Yar, directeur Stichting Ihsan en docent Lerarenopleiding Levensbeschouwing Hogeschool Inholland in Amsterdam: 'Ihsan is bij de ontwikkeling van de methodiek 'Be A Man!' door Movisie nauw betrokken geweest. Het handboek is inhoudelijk van commentaar voorzien, drie peer-educators zijn opgeleid die vervolgens in Eindhoven en in Uden met de methodiek pilot-trainingen hebben gedraaid. In beide steden hebben twee plaatselijke Turkse jongerenverenigingen meegedaan. Totaal hebben er ruim dertig Turkse jongens deelgenomen aan de trainingen met als doel seksueel overschrijdend gedrag tegen te gaan. De methodiek sloeg bij de jongerenverenigingen aan vanwege de aanknopingspunten bij de doelgroep. Seksueel grensoverschrijdend gedrag is ook volgens de islamitisch seksuele moraal verwerpelijk en heeft in de moslimcultuur in specifieke gedragscodes vorm gekregen. Het bespreekbaar maken en tegengaan van het seksueel overschrijdend gedrag kwam daarom bij de doelgroep herkenbaar over. Die lijn van overbruggende aanknopingspunten willen we in de regio Eindhoven/Helmond verder ontwikkelen. Hierop hebben de GGD,

MEE en IHSAN elkaar gevonden. We werken aan een projectontwikkeling om de methodiek met ondersteuning van Movisie een stapje verder te brengen.'

Amersfoort gaat combineren

Danny de Graaf, combinatiefunctionaris Jongerenwerk van Welzin in Amersfoort: 'We hebben meegedaan aan de implementatiewerkplaatsen omdat jongeren in Amersfoort net als overal grensoverschrijdend gedrag vertonen. We zijn de enige welzijnsorganisatie in Amersfoort. Mijn ambitie is om een Amersfoorts pakket te maken waarin ik lespakket Jongens en Be A Man! combineer met wat we zelf al doen. Daarmee wil ik alle vmbo-scholen bereiken.'

Mourad Akachar, jongerenwerker bij Welzin In Amersfoort, is erg enthousiast over de methode. Welzin wil nu 5 jongerenwerkers laten opleiden tot peer-educator en in de toekomst ook in staat gesteld worden om zelf peer-educators op te leiden.

Meer informatie over Be A Man!: www.movisie.nl/beaman

Drie programma's: wat zijn de overeenkomsten en verschillen?

	Benzies & Batchies	Jongens	Be A Man!
Doelgroep	Jongens en meisjes 1 ^{ste} , 2 ^{de} , 3 ^{de} klas / 12 t/m 16 jaar	Jongens 2 ^{de} klas / 12 t/m 16 jaar laagopgeleid	Jongens 12 t/m 16 jaar Laagopgeleid Marokkaans/Turks
Setting	Voortgezet onderwijs (m.n. Vmbo)	Praktijkonderwijs/ Vmbo	Jongerenwerk (met vaste groepen) Migranten(zelf)organisaties
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> * Preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag * Bevorderen seksuele weerbaarheid 	<ul style="list-style-type: none"> * Preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongens → meisjes * Bevorderen seksuele weerbaarheid 	<ul style="list-style-type: none"> * Preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag * Bevorderen seksuele weerbaarheid
Subdoelen	<ul style="list-style-type: none"> * Attituden: seksueel grensoverschrijdend gedrag en gender stereotypen, seksualisering in media * Sociale norm * Intentie en Gedrag: fysieke wensen en grenzen, eigen waarde, weerbaarheid 	<ul style="list-style-type: none"> * Attituden: seksueel grensoverschrijdend gedrag, gender stereotypen * Intentie en Gedrag: fysieke wensen en grenzen 	<ul style="list-style-type: none"> * Bewustwording * Kennis * Attituden: seksueel grensoverschrijdend gedrag en gender stereotypen * Intentie en Gedrag: fysieke wensen en grenzen
Werkwijze	<ul style="list-style-type: none"> * Peer-education (theater) * Weerbaarheidstraining (3 lessen) 	Lespakket met 5 lessen	<ul style="list-style-type: none"> * Peer-education * 5 bijeenkomsten met interactieve voorlichting

	Benzies & Batchies	Jongens	Be A Man!
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> * Wervingsmateriaal * Handboek * Lesbrief * Theatervoorstelling met discussie en opdracht * Script van voorstelling * Weerbaarheidstraining <i>Ik hou van mij</i> * Polsbandje <i>Ik hou van mij</i> 	Doos met: <ul style="list-style-type: none"> * Handleiding * Film per les * Werkbladen * Spiek-pen 	<ul style="list-style-type: none"> * Handleiding * Toolkit met films (dvd), stripplaten, foto's, opdrachten e.d. * Opleiding peer-educators en trainershandleiding * Train de trainer (opleidingsaanbod) voor organisaties (Movisie)
Uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> * Peer-educators * Weerbaarheids-trainers Kikid 	Trainer 16•22 of schooldocent	* Peer-educators
Kosten	Actuele informatie: via Stichting Kikid (www.kikid.nl)	€125 pakket Informatie over training of de inzet van trainers: via Centrum 16•22 (www.centrum1622.nl)	Handleiding voor organisaties en peer-educators: gratis te downloaden. Informatie over opleiding en kosten: www.movisie.nl/beaman

Kunnen Benzies & Batchies en Jongens ook ingezet worden in het jongerenwerk?

Jongens en Benzies & Batchies zijn ontwikkeld voor het onderwijs, maar zijn ook toepasbaar in andere settings, zoals het jongerenwerk. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de handleidingen die bij de programma's horen.

Is Be A Man! geschikt voor het onderwijs?

Wanneer er een alternatief programma voor meisjes wordt aangeboden, kan Be A Man! ook in het onderwijs worden gebruikt. Ook hierbij geldt dat er gebruik kan worden gemaakt van de handleiding bij het programma, in combinatie met het opleidingsaanbod voor organisaties en op te leiden peer-educators.

Waar moet ik verder op letten?

Wanneer Benzies & Batchies wordt ingezet bij leerlingen in het praktijk-onderwijs, dient het programma voor een gedeelte te worden aangepast. Bijvoorbeeld door bij de weerbaarheidstraining minder gebruik te maken van schriftelijk materiaal en door meer spelvormen in te zetten.

Be A Man! past minder goed bij organisaties die enkel gericht zijn op het vergroten van religieus of cultureel bewustzijn.

Tips voor in de praktijk

Bij de uitvoering van Benzies & Batchies:

- * Houd er rekening mee dat het lokaal een uur voordat de theatervoorstelling begint vrij moet zijn. Dit in verband met de voorbereiding en het klaarzetten van materiaal en decor.

Bij de uitvoering van Jongens:

- * Geen vrouwelijke docent of mentor bij de les, dat zorgt voor minder openheid van de leerlingen.
- * Als een vaste docent of mentor van de klas op een positieve manier aanwezig is, heeft dit een gunstige invloed op de sfeer en de inzet van de leerlingen. Ook vooraf goede informatie en voorlichting krijgen over het lesprogramma is van belang, zodat leerlingen er met de juiste verwachtingen in gaan. Het lijkt er ook op dat dit invloed heeft op hun inzet, hun waardering en verloop van de lessen. Als de docent of mentor afwezig is, moet de trainer de sfeer bewaken en de orde handhaven.

Bij de uitvoering van Be A Man!:

- * Houd er rekening mee dat het werven van peer-educators meer tijd kost dan verwacht.
- * Het is aan te bevelen dat de jongens seksuele voorlichting en voortplanting hebben gekregen, voorafgaand aan het programma. Dit wordt binnen Be A Man! niet behandeld.

In het algemeen

- * Voer een programma of lespakket niet aan het einde van de dag uit of als leerlingen eigenlijk vrij zijn.
- * Zorg voor voldoende financiële en materiële middelen: is het programma betaalbaar en uit te voeren binnen de school of organisatie?
- * Let op de samenstelling van de groep: een kleine homogene groep bevordert de veiligheid.

Waarom zijn deze drie methoden veelbelovend?

Wat blijkt uit de evaluaties?

Het programma Benzies & Batchies van Stichting Kikid en het lespakket Jongens van Stichting Centrum 16•22 zijn door TNO en Movisie geëvalueerd. De methodiek Be A Man! van Movisie is een doorontwikkeling van de methodiek 'Peer-education: preventie seksueel geweld onder nieuwe Nederlanders' (project 'Peer2Peer'). TNO heeft de evaluatie van de proefimplementatie van het programma uitgevoerd waarna het programma verder is aangepast.

Benzies & Batchies

Effecten op korte termijn

Er zijn direct nadat jongeren het lesprogramma volgden significante effecten gemeten op opvattingen ten aanzien van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag:

- * Houding, norm en het vertrouwen in het eigen kunnen voor wat betreft het zelf grenzen aangeven, zijn verbeterd.
- * Leerlingen hebben de intentie om minder ongewenst seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen.

Effecten op langere termijn

Ook op de langere termijn blijkt Benzies & Batchies effect te hebben op de norm van leerlingen om grenzen aan te geven ten opzichte van seksueel

(grensoverschrijdend) gedrag. Daarnaast is het vertrouwen van de leerlingen toegenomen in hun eigen kunnen om zelf geen seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen. Leerlingen die het lesprogramma volgden, hebben op de langere termijn een positievere houding ten aanzien van de manier waarop ze omgaan met hun eigen wensen en verlangens op het gebied van relaties en seksualiteit. Er zijn geen effecten gevonden op het zelfbeeld en assertiviteit van leerlingen, hoewel hier in het lesprogramma wel aandacht aan wordt besteed. Dit heeft mogelijk te maken gehad met de vraagstelling.

Waardering van het lesprogramma

Leerlingen geven het lesprogramma een dikke voldoende. De theatervoorstelling beoordelen zij met een 7,8 en de leerlingen geven de weerbaarheidslessen een 7,6. Nagenoeg alle leerlingen geven aan dat situaties uit de voorstelling overeenkomen met de werkelijkheid. Ruim driekwart van de leerlingen geeft aan dat het taalgebruik van de acteurs aansluit bij die van henzelf. Benzies & Batchies sluit aan bij de belevingswereld van de leerlingen en is voor hen overwegend herkenbaar en realistisch. Slechts zeven procent vindt het lastig om tijdens de weerbaarheidslessen in de klas over seks en relaties te praten. Daar zitten relatief veel jongeren met een migrantenachtergrond bij.

Peer-educators

Wanneer leerlingen gevraagd wordt naar de waardering van de peer-educators reageren ze positief: 'Ze zijn leuk, zeggen goede dingen, stellen goede vragen en zijn ook grappig'. De leerlingen herkennen zich in de peer-educators en kijken naar hen op. Ze willen veel van hen weten, mede door hun dubbele rol als acteur én gespreksleider. Het merendeel van de peer-educators denkt dat zij zich, door hun leeftijd en eenzelfde ervaring of achtergrond, beter kunnen verplaatsen in de belevingswereld en positie van de leerlingen dan een docent of andere volwassene. Benzies & Batchies zorgt ook voor bewustwording bij de peer-educators. 'Doen wat je zelf wilt ondanks meningen of wensen van anderen' is duidelijk een thema wat het merendeel van de peer-educators zich meer eigen heeft gemaakt door mee te doen aan Benzies & Batchies. Deze houding draagt bij aan het zelfvertrouwen en daarmee aan de effectiviteit van de peer-educator.

Weerbaarheidstrainers

De inzet van goed getrainde weerbaarheidstrainers wordt door leerlingen erg gewaardeerd: 'Ze weten waar we het over hebben'. Het merendeel van de leerlingen lijkt het erover eens te zijn dat de docenten op school deze lessen niet zouden kunnen geven: 'De leraar of mentor maakt zich zorgen en gaan misschien mijn ouders bellen. Dan zeg je niet echt wat je wilt zeggen'.

Lespakket Jongens

Uit de effectmeting blijkt dat het lespakket goed wordt beoordeeld. Een statistisch significant effect kon echter niet worden aangetoond. Ontwikkelaar Ben van Ardenne van Centrum 16•22: 'Het is jammer dat er nog geen hard cijfermatig effect is gevonden, maar dat wil niet zeggen dat er geen effect is.'

Waardering van het lesprogramma

Zowel leerlingen als docenten geven het lesprogramma een dikke voldoende. De leerlingen beoordelen de lessen gemiddeld met een 7,8, de filmpjes krijgen een 7,3 en de materialen een 7,4. Docenten geven het lesprogramma een gemiddeld rapportcijfer van 8. Driekwart van de leerlingen geeft aan de lessen leerzaam te vinden en vindt de lessen bij hen passen. Zestien procent van de jongens vindt zichzelf te oud voor de lessen; elf procent vindt zichzelf te jong.

Be A Man!

Uit de procesevaluatie van de proefversie bleek dat het programma positief wordt ontvangen door de jongens uit de doelgroep. De jongens geven aan dat zij vooral van afwisseling houden en van actieve werkvormen, het beeldmateriaal (de filmpjes) werd gewaardeerd, evenals de rollenspellen en oefeningen waar zij kunnen bewegen. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden over de werkzaamheid van de afzonderlijke programmaonderdelen.

De helft van de jongens geeft op de voormeting aan al te beschikken over de juiste kennis en houding. Tijdens de interviews geven de jongens wel aan dat ze iets geleerd hebben over respect en hoe je om moet gaan met meisjes. Er zijn zeer kleine verschillen tussen de voor- en nameting op de vragenlijst op onderwerpen over beeldvorming ten aanzien van vrouwen meetbaar.

Op basis van de evaluatie van de proefversie, aangevuld met inbreng van de betrokken peer-educators en uitvoerende organisaties, is het programma verder aangepast. Bij deze aanpassing is gekozen voor een cultuursensitief programma voor 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongens met een Marokkaanse of Turkse - al dan niet islamitische - achtergrond. De boodschap 'Wat is OK?' is duidelijker uitgewerkt, de zes vuistregels omtrent seksueel positief gedrag - versus seksueel grensoverschrijdend gedrag - hebben een prominente plaats gekregen in het programma en zijn verweven met de werkvormen.

Maak een implementatieplan

Een implementatieplan beschrijft hoe en waarom je kiest voor één van de drie methoden en hoe je er vervolgens mee aan de slag gaat. Hier zie je enkele richtlijnen en tips om tot zo'n plan te komen.

Stap 1: Wat is je doel?

Begin met het formuleren van een hoofddoel van het plan. Doelen formuleer je in termen van een eindtoestand die je wilt bereiken, dat wil zeggen een resultaat of effect. Dat betekent vaak ook dat je weer even moet kijken naar de aanleiding voor je plannen of initiatieven.

Valkuil

Let op dat je geen doel bedenkt in termen van een oplossing, iets dat je zou willen doen.

Wees hier met elkaar alert op en stel de vraag: 'Oké, dat zouden we willen doen. Wat zouden we daarmee willen bereiken? Of: waar willen we daarmee voor zorgen? Of: waar moet dat toe leiden?' Bijvoorbeeld: 'Het doel is dat laagopgeleide jongeren van 12 t/m 16 jaar relationeel en seksueel weerbaar zijn'.

Wat zijn je subdoelen of hogere doelen?

Vervolgens zijn er twee mogelijkheden:

- a. Je kijkt naar eventuele subdoelen, die afgeleid zijn van het hoofddoel of – anders gezegd – je kijkt naar tussenliggende doelen (stappen) die bereikt moeten worden om het hoofddoel te bereiken.
- b. Je kijkt naar hogere doelen die jullie willen bereiken.

Tip

Omdat doelen en middelen ketens vormen – waarbij je óf naar meer concrete óf naar meer abstracte doelen kijkt – maakt het niet zoveel uit waar je begint. Belangrijk is dat duidelijk wordt op welke manier één of meer van de drie interventies kan bijdragen aan het bereiken van je hoofddoel en subdoelen. Bijvoorbeeld bij seksuele en relationele weerbaarheid: je kunt dit zien als middel om te bereiken dat jongeren betere verkerings- en partnerrelaties kunnen ontwikkelen (abstracter doel).

Hoe concreet?

Het is prima om heel concreet te beginnen: 'We willen jongeren relationeel en seksueel weerbaar maken door hen de vaardigheid aan te leren om 'nee' te zeggen als ze geen zin hebben om te vrijen of verking te hebben'.

Tips

- * Als een doel al meteen concreet is of geformuleerd wordt in termen van een actie, dan kun je gemakkelijk bij het hogere doel uitkomen door de vraag te stellen: 'Waar moet dat toe leiden? Of: waarom zou je dat willen doen? Of: wat levert dit jongeren op?'
- * Als een doel concreter gemaakt moet worden, dan helpt het om te vragen: hoe zou je dat willen bereiken? Wat is daarvoor nodig? Wat eerst en wat daarna?
- * Stop op het moment dat je met elkaar in te algemene waarheden komt.
- * Let bij doelformuleringen goed op het gebruik van werkwoorden die een activiteit aanduiden (iets doen, zoals voorlichting geven of informeren). Als die gebruikt worden, formuleer je een doel in termen van een middel. Het helpt om dan te vragen: wat wil je daarmee bereiken?

Stap 2: Voor wie doe je dit?

De drie interventies zijn gericht op een tamelijk breed geformuleerde groep: 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongeren. Het kan handig zijn om deze doelgroep verder af te bakenen. Zijn er subgroepen aan te wijzen die specifieke of extra risico's lopen?

Deze vraag kan je op verschillende manieren aanpakken en die manieren kunnen ook nog gecombineerd worden. Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen veranderbare en moeilijk veranderbare kenmerken en tussen makkelijk en moeilijk bereikbare doelgroepen.

Voorbeelden:

- * Je duidt de doelgroep nader aan op moeilijke of onveranderbare diversiteitsfactoren. Belangrijke diversiteitsfactoren zijn: sekse, beperkingen, religie, culturele achtergrond, seksuele voorkeur, leeftijd en sociaaleconomische status (SES). De groep laagopgeleide jongeren is dus eigenlijk al een segment van de bredere groep jongeren.
 - Een voorbeeld van een verdere segmentering is dan: (laagopgeleide) jongeren van 12 t/m 16 jaar met een licht verstandelijke beperking.
- * Je richt je op 'uitvoeringsplaatsen', de plek of locatie waar je de interventie gaat uitvoeren, zoals een school of een jongeren centrum. Deze 'uitvoeringsplaatsen' kun je benoemen als:
 - Sectoren: bijvoorbeeld 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongeren die jongerencentra bezoeken.
 - Geografische gebied, bijvoorbeeld laagopgeleide jongeren die in risicowijken wonen.
- * Je duidt de doelgroep nader aan door te verwijzen naar extra problemen. Bijvoorbeeld 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongeren die al seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen.

Tips

- * Altijd wanneer mensen in 'groepen' worden ingedeeld generaliseren we. Dé laagopgeleide jongere bestaat immers niet. Maar je moet wel een keer stoppen met segmenteren, omdat je anders vervalt in de even grote algemeenheid 'iedereen is anders'. Stop dus wanneer jullie zelf vinden dat een verdere segmentering niet zinvol meer is.
- * Schrijf als leden van een projectteam of samenwerkingsverband allemaal een 'persona'. Dit is een beschrijving van een jongere die tot je uiteindelijke doelgroep behoort. Als iedereen binnen het samenwerkingsverband dit doet, ontstaat er een gezamenlijk beeld van jongeren op wie men zich wil richten.

Stap 3: Met wie ga je samenwerken?

Stel jezelf de volgende vragen:

1. Welke samenwerkingspartner(s) mis je nog? Zonder wie kun je eigenlijk niet? Hoe kun je deze organisatie(s) betrekken bij het initiatief?
2. Hoe gaan jullie als samenwerkingspartners met elkaar communiceren?
3. Wie wordt de trekker in de regio in organiserend opzicht?

Een digitale netwerkomgeving zoals Yammer kan daarbij een belangrijke rol spelen. Daar kun je documenten delen, maar dus ook om de beurt aan het gezamenlijke plan werken. Welke ervaringen hebben jullie hiermee al opgedaan: wat is daarin positief? Waar heeft Yammer

aanvullingen nodig met andere communicatiemediën? Twitter? E-mail? Telefoon? Welk medium is waarvoor het meest geschikt?

Tips

- * Probeer via projectgelden voor de wijk een project over grensoverschrijdend gedrag te regelen op scholen. Betrek er meteen andere partners bij.
- * Ga praten met Movisie. Zij hebben veel kennis in huis waar je van kunt profiteren. Over grensoverschrijdend gedrag maar ook over het opzetten van een programma in je eigen stad.
- * Maak vooraf een helder plan. Zet daarin welke partijen je nodig hebt.
- * Vaak is één medewerker enthousiast over een project over grensoverschrijdend gedrag en heeft die de zware taak om anderen mee te krijgen. Het helpt om beleidsmatig te denken en een visie te formuleren. Waar wil je met elkaar naartoe?

Handige hulpmiddelen

Op www.movisie.nl/vimp4youth vind je:

- * een format voor een implementatieplan
- * een overzicht van interventies voor 12 t/m 16-jarige laagopgeleide jongeren, én jongeren met een licht verstandelijke beperking
- * een checklist waarmee je gemakkelijker je interventiekeuze kunt maken (najaar 2014).

Cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Seksuele dwang

Zeventien procent van de meisjes en vijf procent van de jongens tot 25 jaar is wel eens gedwongen om iets te doen of toe te laten op seksueel gebied. Dat blijkt uit landelijk representatief onderzoek (De Graaf e.a., 2012). Van de jongens heeft 3,6 procent naar eigen zeggen zelf wel eens iemand gedwongen seksuele dingen te doen die een ander eigenlijk niet wilde. Bij meisjes is dat 0,8 procent.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Als we kijken naar alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, dan blijkt dat 48 procent van de jonge vrouwen en 75 procent van de jonge mannen wel eens over iemands grens is gegaan op seksueel gebied. Deze cijfers komen uit het online onderzoek 'Laat je nu horen!' onder 4.585 seksueel actieve jongeren van 15 tot en met 25 jaar (Kuyper, de Wit, Adam, Woertman & van Berlo, 2010). Maar liefst 84 procent van de onderzochte jonge vrouwen en 66 procent van de jonge mannen heeft sinds hun veertiende verjaardag iets meegemaakt op seksueel gebied wat voor hen over een grens ging. Deze ervaringen varieerden onderling sterk. De cijfers op het gebied van seksuele dwang komen redelijk overeen met het landelijk representatieve onderzoek (De Graaf e.a., 2012).

Wat is seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Wanneer persoonlijke grenzen worden overschreden op seksueel gebied praten we over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het gaat dan om:

- * Ongewenste seksuele opmerkingen, bijvoorbeeld naroeven met 'hoer'.
- * Seksuele dwang: iemand overhalen of dwingen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied wat hij of zij niet wil.
- * Ongepaste aanrakingen of gedrag: bijvoorbeeld iemand bij de billen vastpakken in het voorbijgaan.
- * Aanranding: bijvoorbeeld ongewenst in het kruis betast worden.
- * (Groeps)verkrachting.

Aan de hand van zes criteria kan beoordeeld worden of seksueel gedrag al dan niet grensoverschrijdend is: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds- of ontwikkelingsadequaat, contextadequaat/ passend bij de situatie en zelfrespect (Frans & Frank, 2010 en 2013).

Wat is seksuele weerbaarheid?

Jongeren zijn seksueel weerbaar als ze controle en regie hebben over hun eigen seksualiteit. Ze kunnen keuzes maken, wensen en grenzen uiten en verantwoordelijkheid nemen voor hun gedrag en de gevolgen daarvan (Meulmeester e.a., 2008).

Wie lopen meer risico?

Overhalen en seksuele dwang². Cijfers afkomstig uit 'Seks onder je 25'^e (De Graaf e.a., 2012):

1. Laagopgeleide jongeren

Laagopgeleide jongeren lopen meer risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Twintig procent van de meisjes op het vmbo is ooit gedwongen tot seksuele handelingen. Dit is significant meer dan hoogopgeleide meisjes. Zes procent van de jongens op het vmbo is ooit gedwongen tot seksuele handelingen. Dit is significant meer dan hoogopgeleide jongens (De Graaf e.a., 2012).

2. Jongens en meisjes

- * Meisjes hebben vaker seksuele grensoverschrijding mee gemaakt: zeventien procent van de meisjes en vijf procent van de jongens geeft aan wel eens gedwongen te zijn om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden. Meisjes hebben met alle ongewilde seksuele handelingen vaker ervaring dan jongens.
- * Bij jongens lijkt de sociale druk in de vriendengroep iets groter om aan seks te doen dan onder meisjes.
- * Meisjes maken vaker mee dan jongens dat de ander boos op hen wordt als ze nee zeggen tegen seks: twaalf procent van de meisjes heeft dit wel eens meegemaakt, tegen 6 procent van de jongens.

² We lichten hier een aantal risicogroepen uit, relevant bij de drie interventies die in dit boekje centraal staan.

Als je jong aan seks begint

- * 'Jonge starters' – jongeren die relatief vroeg voor het eerst seks hebben – lopen meer risico: zij werden vaker gedwongen dan anderen. Jongens die met 13 jaar of jonger voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden, zeggen relatief vaak dat ze dachten dat iedereen het al gedaan had.
- * Jongens en meisjes tussen de 12 en 14 jaar zijn in seksuele interacties daarnaast minder assertief en hebben minder controle en zelfvertrouwen dan oudere jongeren.

3. Marokkaanse en Turkse jongens

- * 29 procent van de jongens van Marokkaanse afkomst en 32 procent van de meisjes van Marokkaanse afkomst geven aan een seksuele ervaring te hebben gehad tegen hun wil. Voor Marokkaanse jongens is dit significant meer dan voor andere jongens. Voor Marokkaanse meisjes is dit lager dan voor andere meisjes.
- * 27 procent van de jongens van Turkse afkomst en 25 procent van de meisjes van Turkse afkomst geven aan een seksuele ervaring te hebben gehad tegen hun wil. Voor Turkse jongens is dit significant meer dan voor andere jongens. Voor Turkse meisjes is dit lager dan voor andere meisjes.

Dwang of druk ervaren

- * 21 procent van de jongens van Marokkaanse afkomst en 28 procent van de meisjes van Marokkaanse afkomst geven aan druk of dwang te hebben ondervonden op seksueel gebied. Voor Marokkaanse meisjes is dit significant lager dan voor andere meisjes.
- * 27 procent van de jongens van Turkse afkomst en 28 procent van de meisjes van Turkse afkomst geven aan druk of dwang te hebben ondervonden op seksueel gebied. Voor Turkse meisjes is dit significant lager dan voor andere meisjes.

Dwang of druk uitoefenen

- * 31 procent van de Turkse jongens en 22 procent van de Marokkaanse jongens zeggen ooit druk of dwang te hebben uitgeoefend op seksueel gebied. Dit is significant hoger dan voor andere jongens.

Bronnenlijst

FHI. (2010). *Evidence-Based Guidelines for Youth Peer-education*. New York: FHI.

Frans, E. & Franck, T. (2010). *Vlaggensysteem. Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Antwerpen/Apeldoorn: Sensoa/Garant.

Frans, E. & Franck, T. (2013). *Vlaggensysteem. Reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag*. Antwerpen/Apeldoorn: Sensoa/Garant.

Graaf, de, H., Kruijer, H., Acker, J. van., & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Utrecht: Soa Aids Nederland en Rutgers WPF.

Janssens, K. & Felten, H. (2013). *Be A Man! Liefde, relaties en seks: wat is OK? Peer education methode voor laagopgeleide jongens van 12 t/m 16 jaar met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Handleiding voor organisaties*. Utrecht: MOVISIE.

Kuyper, L., de Wit, J., Adam, P., Woertman, L., & van Berlo, W. (2010). *Grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren. De belangrijkste resultaten uit het onderzoek 'Laat je nu horen!'*. Tijdschrift voor Seksuologie, 34, 90-103.

Meulmeester, G., Rijsbosch, E., McDevitt-Pugh, L. Wieringa, S. Cense, M., Hoing, M., & van der Vlugt, I. (2008). *Mapping van bestaande projecten en initiatieven op het gebied van seksuele weerbaarheid en analyse van 17 projecten op randvoorwaarden en succesfactoren*. Amsterdam, Utrecht: IIA.

Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid. Onze activiteiten zijn georganiseerd in vijf actuele programma's: effectiviteit en vakmanschap, participatie en actief burgerschap, sociale zorg, huiselijk en seksueel geweld en gebiedsgericht werken.

We investeren in de kracht en de onderlinge verbinding van burgers. We doen dit door maatschappelijke organisaties, overheden, maatschappelijk betrokken bedrijven en burgerinitiatieven te ondersteunen, te adviseren én met hen samen te werken. Lokaal of landelijk, toegesneden op het vraagstuk en de organisatie. Zo kunnen deze organisaties en hun professionals hun werk voor de samenleving zo goed mogelijk doen.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.